

DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR TĚLOVÉHO DESIGNU

BODY DESIGN STUDIO

REORIENT

REORIENT

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

BACHELOR'S THESIS

AUTOR PRÁCE

AUTHOR

Nelly El Khatib

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

doc. MgA. Luděk Rathouský

BRNO 2025

OBSAH DOKUMENTACE

TEXTOVÁ ČÁST	4
1. ABSTRAKT	4
ABSTRACT	4
2. KONTEXTUALIZACE PRÁCE	5
2.1 <i>Tělo jako architektura, krajina jako jazyk</i>	5
2.2 <i>Joy as an Act of Resistance</i>	7
2.3 <i>Inspirační zdroje</i>	9
3. TECHNOLOGIE	10
SEZNAM LITERATURY	11
OBRAZOVÁ ČÁST	12

Textová část

1. Abstrakt

Nejdůležitějším východiskem mé tvorby je arabská kultura a Libanon, odkud pochází polovina mé rodiny. V obrazech tematizuji hledání vlastní kulturní identity skrze vizuální jazyk. Orientace v nejistém terénu dvou odlišných společností, jazyků, náboženství a celkového vnímání světa přináší ambivalentní zkušenost, která se v obrazech manifestuje jako imaginativní prostředí, v němž se ornamentální tvarosloví transformuje v prvky krajiny, fragmenty lidského těla nebo architektury. Zajímá mě kultura arabského (levantského) regionu a islámské umění, především jeho abstraktní poloha a způsob vyjadřování. V sérii maleb aplikuji tuto imaginativní optiku jako způsob vidění a komponování obrazů, do kterých se promítají vizuální i haptické vjemy z mých vlastních vzpomínek, ale také niterní prožitky sdíleného vyprávění a generační paměti. V estetické rovině navazuji na rozličné proudy malířství, jako jsou romantismus, abstraktní expresionismus a lyrická abstrakce. Kompozice funguje v určitém vizuálním rytmu a symetrii, která je odkazem k arabské poezii. Ta je specifická svou naléhavostí a intenzitou vyjadřovaných emocí. Hořko-sladkost a kontrast mezi láskou a bolestí jsou všudypřítomným DNA tohoto světa, do něhož se ve stejnou chvíli vracím a zároveň od něj utíkám.

Název vychází ze slova „Orient“, což není pouze nezřetelná geografická definice, ale komplexní systém představ o intelektuální, kulturní, etické a politické esenci skupiny národů definovaný západní euro-americkou společností. *Reorient* znamená změnit směr nebo znovunalézat svoji polohu vůči okolí. Představuje změnu směru vnímání komplexního charakteru arabského regionu i své vlastní česko-arabské identity.

Abstract

The most important sources of inspiration for my work are Arabic culture and Lebanon, where half of my family is from. In my paintings, I am exploring the topic of searching for my own cultural identity through visual language.

Orientation in an uncertain environment of two different societies, languages, religions, and complex perceptions of the world is an ambivalent experience that manifests itself in the paintings as an imaginative space, in which ornamental shapes transform into fragments of landscape, human body, or architecture.

I am interested in the culture of the Arab (Levant) region and Islamic art, especially its abstract expression. In my painting series, I am applying this imaginative perception as a way of seeing and composing the paintings. I project both visual and haptic memories and experiences of shared storytelling and ancestral memory. In the aesthetic form, I am following different painting movements such as romanticism, abstract expressionism, or lyrical abstraction. The composition of the paintings works in a certain visual rhythm and symmetry, referring to Arabic poetry. The poetry is specific in its urgency and intensity of expressed emotions. The bittersweetness, a contrast between love and pain, is an omnipresent DNA of this world, to which I am returning and running away from at the same time.

The title comes from the word “Orient”, which is not only an indistinct geographical definition, but also a complex system of ideas about the intellectual, cultural, ethical, and political essence of a group of nations defined by Western Euro-American society. *Reorient* means to change one’s focus or direction. It represents changing a perception of the complex character of both the Arab world and my own Czech-Arab identity.

2. Kontextualizace práce

2.1 Tělo jako architektura, krajina jako jazyk

*Jak jen jsi mi podobná
Daleko od domova, ve vyhnanství
Tak dlouho odtržená od přátel a blízkých
Vyrostla jsi ze země, v níž jsi cizí
A já, tak jako ty, jsem daleko od domova*

Píše v jedné ze svých básní emír Abdarrahmán I.,
který nařídil, aby v Córdobě vysázeli palmy, které mu připomínaly jeho vlast.¹

Libanonská krajina je pozoruhodně rozmanitá a specifická. Moje rodina pochází z údolí Bikáa, které leží mezi dvěma pohořími; Libanon a Antilibanon. Vzpomínka na cestu z bejrútského letiště mi vždy připomene kombinaci pocitu nevolnosti a úžasu, jak v malém autě rychle stoupáme a kličkujeme nebezpečnými zatáčkami, do kopce a pak zase z kopce, cestou lemovanou borovicemi a úzkými rušnými ulicemi. Bikáa má okrovou barvu. I vzduch je tu okrový a usedá na všechno kolem v podobě jemného pískového prachu. Nad horizontem se ve všech směrech linou vlnité žluté hory, skvrnitě od různě velikých shluků cedrů. Monumentální kamenné chrámy, popadané korintské sloupy a úlomky ornamentální výzdoby jsou tu rozsypané kousek za městem, téměř nedotčeny institucionální péčí, zato však opotřebovány dotyky stovek generací. Baalbek je archeologický komplex, který určuje celou vizuální identitu tohoto regionu. Fragmenty starých antických staveb se rýmují s kusy cihel u rozestavených domů v ulicích vesnice. Sedím na balkoně a čekám na příchod večera. Slunce už je nízko a proměňuje hory přede mnou v rudou zářící zeď. Ten nejsilnější vizuální vjem, který si z tohoto místa odnáším. Hory, které na pár minut hoří, za zvuku azánu z věže za domem, jako rituál, který ukončuje dnešní den.

Bikáa je koláží protikladů: kamene a zlata, vzácných artefaktů a plastových židlí, vůně kardamomu a benzínu. Opakuje se tu rytmus pohybu starého a současného světa, které se drží za ruce a točí v kruhu. Toto všudypřítomné tempo/metrum považuji za jeden z nejvýraznějších rysů arabské kultury. Odráží se v bohaté tradici poezie, hudby a tance, ale i v pravidelnosti ornamentálních struktur, počítání modlitebních korálek v dlani nebo „švihu“ při psaní arabským písmem. Stejným způsobem se snažím uplatnit rýmování na tvarosloví a kompozici ve svých obrazech.

Pracuji s vizuálními motivy, které vycházejí ze skutečné libanonské krajiny, ale stavím je do čistě imaginativního prostředí určitého bezčasí. V tomto kontextu vycházím také z romantických postojů vůči krajinomalbě, kdy není cílem malířsky reprezentovat přírodu v jejím realistickém zobrazení, ale zachycovat ji v její hlubší, neviditelné, spirituální rovině.²

Přesto, že se v krajině mých obrazů nevyskytují žádné figury, lidské tělo je tu vždy přítomné. Má se za to, že islámské umění zakazuje vyobrazení figur, ve skutečnosti je tento výklad nepřesný. Podle Wendy M. K. Shaw se Korán nezaměřuje na zákaz určitého zobrazování, spíše vymezuje parametry lidského vnímání. Důraz je kladen na samotný percepční akt, ne na určitý objekt nebo vizualitu. Obraz v Koránu není *vnější a univerzální*, je *vnitřní a osobní*. To dokládá i význam srdce, které je v Koránu popsáno jako primární smyslový orgán (daleko významnější než oči nebo uši), schopný „věřit v neviděné“. Dalo by se tedy říci, že obraz není fyzické dílo, které pozorujeme, ale vzniká až pomocí/během naší vlastní vnitřní imaginace.³ V nekonečně složitých ornamentálních sítích jsem vždy vnímala určitou haptickou

¹ LIPCZAK, Aleksandra. Lajla znamená noc. Prokletí reportéři. Absynt, 2023. ISBN 978-80-8203-408-3.

² STIBRAL, Karel. 250 let Caspara Davida Friedricha. *ART ANTIQUES*. 2024, č. 6, s. 44-53. ISSN 1213-8398.

³ SHAW, Wendy M. K. What is 'Islamic' Art? Cambridge University Press, 2019. ISBN 9781108622967.

zkušenost a tělesný prožitek, který z něj nečiní pouze dekorativní prvek a ozdobu, ale skutečné abstraktní dílo. Podobnou optikou nazírám na strukturu svého zobrazování.

Tělo v mých obrazech funguje jen jako určitý otisk, vzpomínka nebo mýtus v krajině. Zde nacházím pojítko na (možná) nečekaném místě s díly *Earth Body Works* od Any Mendiety nebo fotografiemi Francescy Woodman, jejíž vliv (stejně jako dalších autorek feministické avantgardy 70. let) na mé dílo nemůžu nezmínit.

2.2 Joy as an Act of Resistance

Joy as an Act of Resistance je název hudebního alba skupiny IDLES, jejichž texty se mnou hluboce rezonují. Hlas, který spíše recituje, než zpívá – jako by křičel manifest o radikální empatii a humanismu.

He's made of bones, he's made of blood
He's made of flesh, he's made of love
He's made of you, he's made of me
*Unity*⁴

Část textu písně *Danny Nedelko* jsem použila jako název jednoho z obrazů: *Made of Love, Made of Me*.

Radost jako akt vzdoru je pro mě neúčinnějším způsobem, jakým se bránit i chránit před tlakem ze současné geopolitické situace na Blízkém Východě. Redukování arabského světa na militární, politické a náboženské symboly je jedním z neúčinnějších mechanismů orientalismu, který má za cíl definovat „Orient“ jako kulturní, intelektuální i morální protipól naší západní společnosti. Tyto snahy sahají hluboko do evropské koloniální minulosti a jsou přítomné ve veřejném mínění i mediálním prostoru dodnes. Orientalismus přesunul arabský region na myšlenkový konec světa. Můžeme o něm číst znepokojivé zprávy, použít ho jako součást politické kampaně, rozbít ho kladivem a pak prodat jeho střepy v obale dubajské čokolády nebo ve flakonu drahého parfému. Ale *nikdy* na toto místo nevstoupíme, stejně jako divák nikdy nevstoupí na jeviště.⁵

Nechci, aby mé obrazy byly tímto jevištěm. Snažím se v malbě používat vizuální jazyk, který není pouze souborem stereotypních piktogramů, které neumožňují divákovi další prostor pro individuální vnímání. Nepopisuji žádnou „objektivní“ realitu arabského světa – ta totiž neexistuje. Spíše se pokouším hledat křehké cesty v interpretaci arabské vizuální kultury na základě své vlastní prožitě zkušenosti. Zároveň přiznávám – a zdůrazňuji – že tato zkušenost je jistě zkreslená působením času na vzpomínky a paměť jako i dalšími faktory, ale vnímám, že je to nedílnou součástí mojí práce. *Člověk* se arabsky řekne *insaan* انسان – *ten, který zapomíná*.

Edward Said si klade ve své nejvýznamnější knize otázku: Je možné dosáhnout poznání cizích kultur a národů svobodným nerepresivním a nemanipulativním způsobem?⁶ Já věřím, že ano. Radost je univerzálním jazykem, jehož nositelem může být umění, ať už v podobě obrazů, poezie nebo hudby. Uvědomuji si, že mé umění nemá potenciál měnit politické dění ani postoje širší veřejnosti – to není mým cílem. Považuji však za smysluplné, pokud alespoň v jednotlivcích probudí zvědavost a otevře mezikulturní dialog. Takový dialog je rozhodně možný a žádoucí; ráda bych v tomto kontextu cíleně zmínila neuvěřitelný přínos českého orientalisty Aloise Musila, který byl živoucím důkazem možné kulturní konverze, a jehož odkaz byl vymazán komunistickým režimem. Moravský katolický kněz, který se před více než sto lety dokázal stát členem beduínského kmene, naučit se arabsky a vytvořit mnohvrstevnou vědeckou práci, ve které nepopisuje cizí krajinu v odlehlých končinách, ale kulturu, jež se stala jeho vlastní součástí.⁷ Připomíná nám, že v české historii existuje tato přímá linka, spojující dva zdánlivě neslučitelné světy.

⁴ IDLES, *Danny Nedelko*, Partisan Records, 2018.

⁵ SAID, Edward W. *Orientalismus*. Paseka, 2006. ISBN 978-80-7185-921-5.

⁶ Tamtéž.

⁷ *Alois Musil – Beduín z Moravy* [dokumentární film]. Režie Jozef Fišer. Česko: Česká televize, 2025.

Joy as an act of resistance není eskapismus; není to tunelové vidění, které filtruje skutečnost na dobrou a špatnou. Je to snaha o humanizaci a zbourání hranic mezi skupinami *my* a *oni*. Je to místo, kde vedle sebe stojí mešita a kostel. Kde nikdo není cizincem.

2.3 Inspirační zdroje

V malbě mě inspirují rozličné přístupy a autoři napříč historií. Asi nejsilnějším malířským vlivem je pro mě Georgia O'Keeffe a její dílo, ve kterém nacházím tenzi mezi tělem a krajinou; a také odvážnou a nekompromisní barevnost. Obdivuji také spirituální polohu díla Hilmy af Klint, nebo tendence subjektivního vnímání krajiny v romantismu, hlavně Caspara Davida Friedricha. Z řad abstraktních expresionistů mě inspirují Robert Motherwell a Judith Godwin. V českém kontextu mám mezi abstraktními autory ráda Tomáše Absolona a Vladimíra Houdka, jelikož mě zajímá jak více lyrická, tak i geometrická malířská poloha.

Co se týče arabských autorů, nejvíce mě zaujal bejrútský umělec Omar Mismar, jehož mozaiky jsem měla možnost vidět na benátském bienále. Dále také Monia Ben Hamouda a její prostorové instalace. Oba tito autoři zpracovávají téma své kulturní identity.

Jak jsem již zmínila, hledám inspiraci i v jiných sférách umění. Často vybírám názvy obrazů podle textů skladeb, které pro mě mají stejný význam jako poezie. Tito interpreti si zaslouží být zmíněni, jelikož jejich hudba do velké míry ovlivňuje můj tvůrčí proces. *IDLES, Air, Al-Qasar, John Maus, La Femme, Slowdive...*

Literatura je pro mě také neoddělitelnou součástí kreativního procesu. Arabská poezie je specifická svou naléhavostí a intenzitou, které nejzřetelněji nacházím u básnířky Etel Adnan a také u dalších autorů jako jsou Khalil Gibran, Nizar Qabbani nebo Refaat Alareer.

3. Technologie

Téměř každému obrazu předchází skicy, které kreslím vždy tužkou. Samotná barevnost obrazů vzniká z části intuitivně, ale i pomocí asociací z mých vzpomínek, které nemusí být pouze vizuální. Také pracuji s metaforami, které vycházejí z mého subjektivního vnímání samotné symboliky barev. Škála rudých a růžových odstínů je v mé tvorbě přítomná snad v každém obraze. Symbolizuje červené hory a kameny, které díky své barevnosti nabývají určité tělesnosti a můžou připomínat srdce nebo jiné orgány. Růžová je pro mě barva ambivalence, jemných dotyků a bolavých jizev současně. Vysoký kontrast je snahou o zachycení oné intenzity (jak estetické, tak emoční) a také cílený odklon od minimalismu, který v tradiční arabské estetice nemá místo; naopak je zde typická zdobnost a okázalost.

V této konkrétní sérii je pro mě důležitým výrazovým prvkem *fragment* – ve fyzické i metaforické rovině. Kámen, zlato, artefakt, střepe... K vytvoření struktury těchto prvků využívám kontrastní gradient.

V sérii maluji na bavlněné plátno, kombinuji akrylové a olejové barvy, někdy přidávám i akrylové spreje.

Seznam literatury

SHAW, Wendy M. K. *What is 'Islamic' Art?* Cambridge University Press, 2019. ISBN 9781108622967.

STIBRAL, Karel. 250 let Caspara Davida Friedricha. *ART ANTIQUES*. 2024, č. 6, s. 44-53. ISSN 1213-8398.

SAID, Edward W. *Orientalismus*. Paseka, 2006. ISBN 978-80-7185-921-5.

LIPCZAK, Aleksandra. *Lajla znamená noc*. Prokletí reportéři. Absynt, 2023. ISBN 978-80-8203-408-3.

ADNAN, Etel. *Noc*. PLATO, Fra, 2022. ISBN 978-80-7521-209-2.

HAMMOND, Marlé. *Arabic Poems*. Everyman's Library, 2014. ISBN 978-0375712432.

Obrazová část

Just Wait Til Next Year
150 x 120 cm
Kombinovaná technika na plátně
2025

To Invent A Language For You Alone
150 x 120 cm
Kombinovaná technika na plátně
2025

Made of Love, Made of Me
150 x 120 cm
Kombinovaná technika na plátně

The City Dies When You Go Away
80 x 70 cm
Kombinovaná technika na plátně
2025

Manifesting
80 x 70 cm
Kombinovaná technika na plátně
2025

Python
20 x 20 cm
Kombinovaná technika na plátně
2024

Insaan
40 x 35 cm
Akryl na plátně
2025

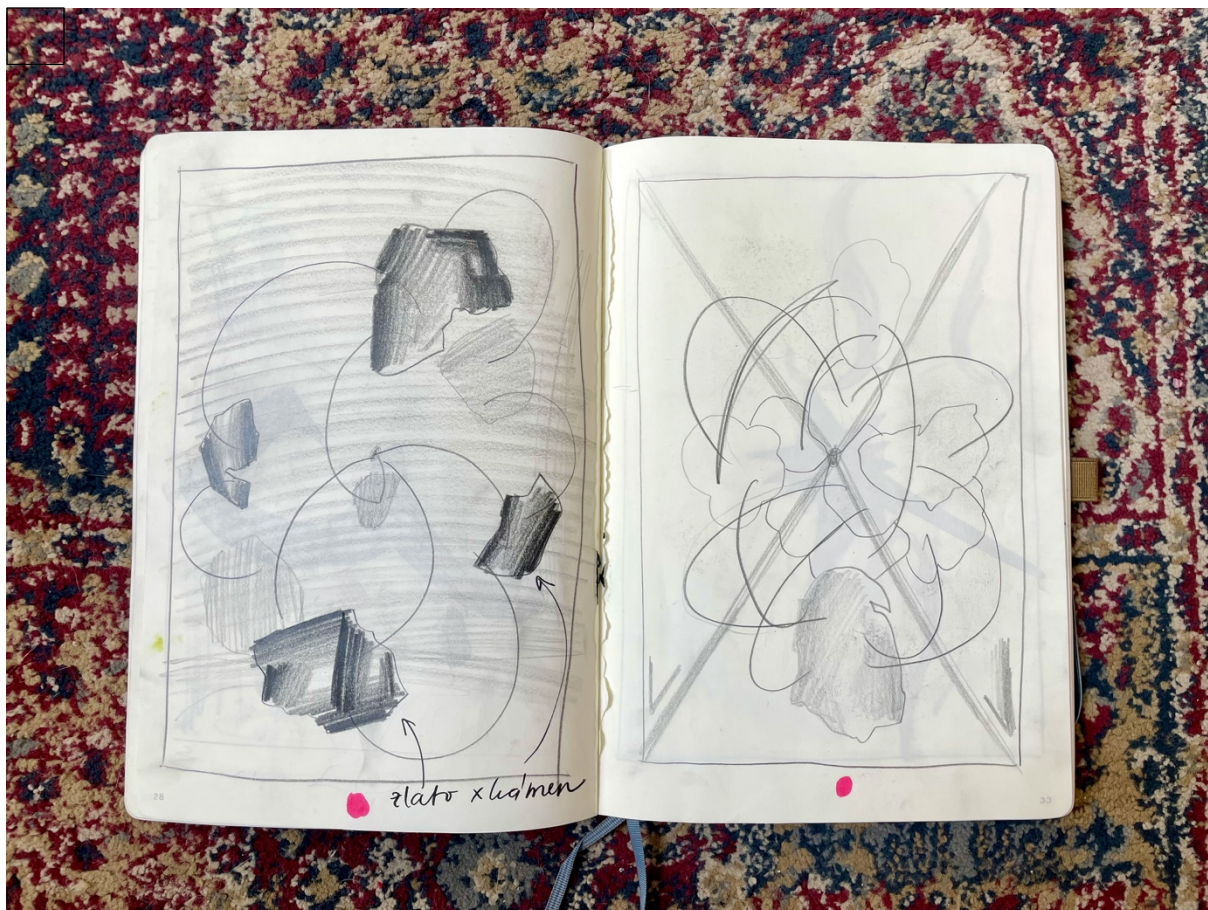
A Secret
9 x 7 cm
Akryl na plátně
2025

Detail obrazu

Tvorba gradientu pomocí pásek

Ukázka skic předcházejících obrazům

